

مقطع تحصیلی: کاردانی کارشناسی رشته: روابط عمومی. ترم: نیمسال دوم... سال تحصیلی: ۱۳۹۸ - ۱۳۹۹

نام درس: رسانه شناسی نام و نام خانوادگی مدرس: دکتر هما صدقی جلال

آدرس Email مدرس: hsedghijalal@gmail.com تلفن همراه مدرس:

دانشجویان محترم جهت استفاده از فایل صوتی مباحث به آدرس ایمیل ذکر شده شماره تلفن خود را اعلام نمایید.

تذکر: مهلت ارسال تحقیق کلاسی (با تأیید قبلی عنوان و فهرست تحقیق، ۱۳۹۹/۲/۳۱ می باشد).

جزوه درس: رسانه شناسی مربوط به هفته: جلسه یازدهم + دوازدهم

text: دارد ندارد voice: دارد ندارد power point: دارد ندارد

تلفن همراه مدیر گروه: ۰۹۱۲۴۰۵۸۷۲۰

گزارش برگزاری کلاس حضوری مورخه ۹۹/۳/۲۱ در واحد ۴۹

لازم به ذکر است کلاس رسانه شناسی از طریق فضای مجازی و سامانه سما لایو در ۱۴ جلسه تشکیل شده است و

مطالب مربوطه (متن و صوت) از طریق سامانه در اختیار دانشجویان قرار گرفته است و لذا در جلسات باقی مانده در

صورت تشکیل کلاسها به صورت حضوری مطالب مرور و دانشجویان به ارایه تحقیقات کلاسی خواهند پرداخت.

کلاس اول با حضور ۱۲ نفر از تعداد ۳۰ نفر از ساعت ۱۴ الی ۱۷ تشکیل شد و ضمن مرور مباحث قبلی سه گروه از

دانشجویان نیز موضوعات تحقیق خود را ارائه کردند. سایر دانشجویان (بجز ۲ نفر) بدون هماهنگی و اطلاع قبلی

در کلاس حضور نداشتند که این افراد در طول ترم و در کلاسهای مجازی نیز یا به طور کل حضور نداشته اند یا

حضور غیر فعال داشته اند. در این کلاس ۸ نفر تاکنون هیچگونه حضور و فعالیتی در هیچیکدام از جلسات برگزار

شده نداشته اند.

کلاس دوم با حضور ۴ نفر از ساعت ۱۷ الی ۱۸/۴۰ دقیقه با حضور ۴ نفر از مجموع ۲۳ نفر تشکیل شد. و ضمن

مرور مباحث قبلی یکنفر از دانشجویان نیز موضوعات تحقیق خود را ارائه کردند در این کلاس هم سایر

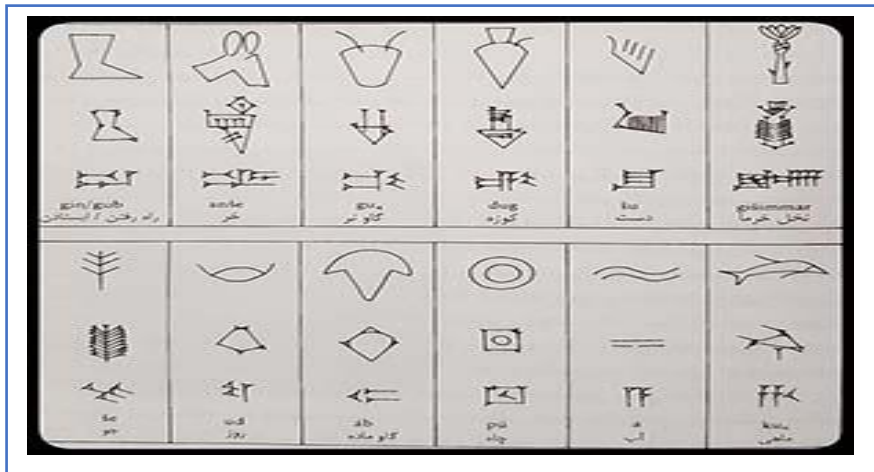
دانشجویان (بجز ۲ نفر) بدون هماهنگی در کلاس حضور نداشتند. در این کلاس ۱۱ نفر تاکنون هیچگونه حضور و

فعالیتی در هیچیکدام از جلسات برگزار شده نداشته اند.

بسم الله الرحمن الرحيم

تاریخچه پیدایش رسانه‌ها در جهان و در ایران

خط

پیکتوگرافی یا تصویرنگاری

تمدن چین یکی از تمدنهایی بود که نوشتن پیکتوگرافی را به صورت وسیله‌ای برای ثبت ایده‌ها و پیگیری معاملات تجاری و انتقال دانش نهادینه کرد. تخمین‌های باستان‌شناسی نشان می‌دهد که پیکتوگرافی چینی‌ها نوعی لوگوگرافی بود. آنها برای نشان دادن کلمات بدون ارجاع به تلفظ آنها از نمادهای تصویری استفاده می‌کردند. سیستم پیکتوگرافی پیشرفته باستانی خط میخی نامیده می‌شد چون از نمادهای تصویری کوه مانند تشکیل شده بود و متعلق به سومری‌ها و بابلی‌ها در حدود پنج هزار سال پیش بوده است.

سومری‌ها بازنمایی‌های خود را روی خشت‌های گلی ثبت می‌کردند لذا خط میخی به عنوان وسیله ارتباطی گران و غیر عملی تبدیل شد و به همین دلیل بیشتر در ابتدا متعلق به قشر حاکمان و روحانیان بود این اقشار آنها را می‌ساختند، می‌آموختند و از آنها استفاده می‌کردند.

خط هیروگلیف (مصر)

از حدود ۲۷۰۰ تا ۲۵۰۰ سال قبل از میلاد مسیح نوع دیگری از نوشته‌های پیکتوگرافی به نام هیروگلیف در مصر اختراع شد. مصری‌ها برای ثبت این نوشته از نوعی کاغذ ساخته شده از نی به نام پاپیروس استفاده کردند و سرانجام سیستمی هیروگلیفی در درون خود عناصر فونوگرافی (یعنی اشکالی که معرف قسمت‌هایی از کلمات مثل هجاها یا صداها هستند) را به وجود آورد و این سیستم فونوگرافی کامل، برای بازنمایی صداها و سیستم الفبایی نامیده می‌شود. این سیستم الفبایی در ابتدا در خاورمیانه ظهور یافت و سپس به وسیله فنیقی‌ها و یونانی‌ها به تمدن‌های دیگر انتقال پیدا می‌کند. این سیستم در ابتدا فقط دارای نمادهایی برای حروف بی صدا بود و زمانی که به یونان رسید نمادهای حروف صدادار هم به آن اضافه شد و سیستم الفبای کامل یا نوشته الفبایی شکل گرفت. **این سیستم الفبایی یک تغییر و یک پارادایم واقعی را به وجود آورد که:**

۱- امکان حفظ و ذخیره دانش را به شکل پایدار فراهم کرد.

۲- امکان ظهور و گسترش دیگر رسانه‌ها را برای جوامع و تمدن‌های بشری را به وجود آورد

چاپ و روزنامه

پیدایش خط که دستاورد عمده بشری است به کلام، دوام و بقا و به جوامع استمرار می‌بخشد. هزاران سال پیش قوانین و احکام مربوط به آئین‌های تشریفاتی به گونه‌ای ماندگار بر الواح گلین، سنگ نوشته‌ها یا طومارها ثبت می‌شدند (مک براید ترجمه یاد، ۱۳۶۹، ۴۹)

مطبوعات از جمله مهم‌ترین و شناخته شده‌ترین وسایل ارتباط جمعی هستند که به لحاظ نقش موثرشان در برقراری ارتباط، جابه جایی اطلاعات و به ویژه تأثیرگذاری بر افکار عمومی دارای اهمیتی چشمگیر هستند. مطبوعات و به طور کلی‌تر، روزنامه‌نگاری به سه دوره اوایل قرن هفدهم، بعد از جنگ آمریکا و انقلاب دموکراتیک و بالاخره اواخر نیمه اول قرن نوزدهم دسته بندی می‌شود.

برخی تاریخ نگاران مطبوعات این سه دوره را به شرح زیر نامگذاری کرده‌اند:

۱- روزنامه نگاری استبدادی: همزمان با قرن هفدهم، با مجوز فئودال‌ها و با هدف تبلیغات و به صورت

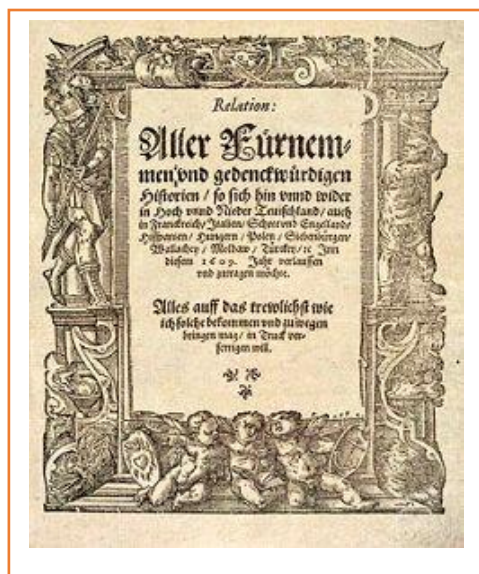
کنترل شده و زیر نظر کلیسا و فئودال‌ها، نشریات منتشر می‌شدند.

۲- روزنامه‌نگاری عقیدتی و مسلکی: اواخر قرن هجدهم تا اوایل قرن نوزدهم، توجه بیشتر به تحلیل، تفسیر، تشریح، با رویکردهای انتقادی و مانند این‌ها.

۳- روزنامه‌نگاری تجاری: از اوایل قرن نوزدهم و به ظهور آگهی در مطبوعات و افول مباحث انتقادی به دلیل توجه به منافع آگهی دهندگان.

در همین راستا از اولین روزنامه‌هایی که خیلی پیش از اختراع صنعت چاپ منتشر می‌شده است و به صورت روزنامه دیواری بوده و امروزه در اختیار انسان باقی مانده است روزنامه‌ای است موسوم به "اکتادیوما" در حدود دو هزار و اندی سال پیش که بر روی دیوارهای شهر قدیم روم چسبانده می‌شد که به احتمال زیاد از این نوع روزنامه دیواری در ایران قدیم نیز وجود داشته است. (معمدنژاد، ۱۳۵۵، ۲۰-۱۹). این روزنامه در آغاز کار، تنها کارها و تصمیمات سزار در آن درج می‌شد و بعدها فعالیت‌های سنا و دولت هم به آن اضافه شد. در سده سوم میلادی به ابتکار اردشیر بابکان، شاه وقت ایران، کارنامه‌ای با نام "روزنامک" فعالیت‌های انجام شده درباره، دولت و موبدان را درج و برای مقامات و رجال خاصی ارسال می‌کرد. (مانند نشریه ویژه خبرگزاری‌های دولتی امروزی) (حبیب‌زاده ملکی، ۱۳۹۴)

با این حال تاریخ عصر ارتباطات نوین از اختراع چاپ آغاز می‌شود، فنی که در چین در قرن هشتم میلادی و در اروپا در قرن پانزدهم پدید آمد. برخی از کهن‌ترین روزنامه‌ها آگاهی‌هایی درباره بازرگانی، کالاها، بازرگاری کشتی‌ها و مانند این‌ها می‌دانند که خود خدمتی بزرگ به نظام سرمایه‌داری نوپا به شمار می‌آید. دیگر روزنامه‌ها کار خود را به آشکار ساختن ماجرای رسوایی‌ها متمرکز کردند با این حال برخی دیگر از روزنامه‌ها درصدد بسیج افکار عمومی و حمایت از یک انگیزه مردم‌پسند برآمدند. (مک براید ترجمه پاد، ۱۳۶۹، ۴۸ و ۴۷)

روزنامه‌های پرتیراژ جهان

نیویورک تایمز - گاردین - واشنگتن پست - وال استریت ژورنال - ساندی تایمز - لوموند فرانسه

ویژگی‌های روزنامه‌های پرتیراژ جهان :

- ۱- چاپ شمارگان بالا
 - ۲- توزیع گسترده در ادارات، شرکت‌های خصوصی، کیوسک‌های مطبوعاتی، اتاق‌های خبر تلویزیون‌ها و دفاتر خبرگزاری‌ها
 - ۳- استناد خبرگزاری‌ها و سایر رسانه‌ها و مسئولان به اخبار و مطالب آن‌ها
 - ۴- دفاتر پذیرش آگهی‌ها
 - ۵- اعزام گروه‌های خبری به نقاط مختلف جهان
 - ۶- دفاتر و نمایندگی‌ها و خبرنگاران متعدد در اقصی نقاط جهان
 - ۷- هماهنگی با نظام‌های حاکم بر کشورهای خود به عنوان ابزار مهم و تاثیر گذار سیاست خارجی
- رژیم‌های پادشاهی^۲ مصر و ایران و امپراتوری روم و دولت شهرهای یونان به شیوه‌ای اساسی و بنیادین به تولید نوشته مشغول بودند. شمشیر و قلم به طور مشترک در تحکیم رهبری فردی عمل می‌کند. (محسنیان‌راد، ۱۳۸۷، ۱۷۰۴)
- شاید کاغذ در دوران حکومت پادشاه ایرانی، خسرو دوم، از سوی چینی‌ها به غرب (ایران) معرفی شد؛ اما غربی‌ها (اروپایی‌ها) فن آوری تولید آن را از مسلمانان آموختند و از سال ۷۰۴ میلادی، تولید آن در غرب آغاز گشت. مسلمانان نیز این فن را از چینی‌ها آموختند. سال ۷۰۴ میلادی، پس از اشغال سمرقند از سوی مسلمانان، فن کاغذسازی از کارگران چینی که در ۶۴۸ میلادی به ثبت آورده شده بودند، به آنان منتقل شد. (محسنیان‌راد، ۱۳۸۷، ۱۷۰۶-۱۷۰۵)
- «خاچادور گساراستی» مردی که بعدها به خلیفه‌گری کلیسای «وانک» انتخاب شد بانی اختراع مجدد ماشین چاپ با حروف مجزا شد (فنی که ۱۸۳ سال از اختراع آن به همت گوتنبرگ گذشته بود) او در سال ۱۶۳۰ میلادی به اروپا - احتمالاً ایتالیا - سفر کرد و در آنجا برای اولین بار کتابی را به شیوه گوتنبرگ چاپ شده بود، از نزدیک دید و بدون آنکه بتواند از چاپخانه‌ای بازدید کند، نحوه چاپ آن را به صورت توصیف از دیگران شنید. به ایران که بازگشت، تصمیم گرفت که چاپخانه‌ای در کلیسا دایر و کتاب مذهبی آرامنه را چاپ کند. در

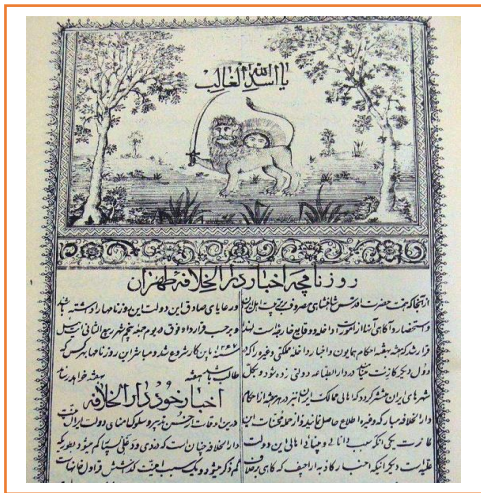
^۲ - Monarchy

سال ۱۶۳۹ میلادی، اولین اثر چاپی به صورت کتاب در جلفای اصفهان چاپ شد که نسخه‌ای از آن در سال ۱۹۵۰ میلادی در کتابخانه شهر آکسفورد پیدا شد (محسنیان راد، ۱۳۷۸، ۸۳۳). مطبوعات، در ایران، تاریخی پرفراز و نشیب را طی کرده‌اند. نزدیک به یک صد و هفتاد سال از تولد نخستین روزنامه در ایران می‌گذرد؛ اما به نظر می‌رسد مسائل، نیازها، آسیب‌ها و نقاط ضعف حوزه مطبوعات، همچنان دچار تکرار، تسلسل یا دور معیوب است (فرقانی، ۱۳۸۲).

اولین روزنامه فارسی در ایران که عنوان و اسم و رسمی نداشت ولی به نام اخبار یا کاغذ اخبار معروف بود در سال ۱۲۵۳ هجری قمری برابر با ۱۸۳۷ میلادی به مدیریت و سردبیری میرزا صالح شیرازی در تهران با خط نستعلیق و با چاپ سنگی به صورت ماهانه منتشر می‌شده است (مولانا، ۱۳۵۸، ۷۴-۴۵).

انتشار دومین روزنامه در ایران را امیرکبیر، در شروع صدارت خود با نام «وقایع اتفاقیه» آغاز کرد. او برای روزنامه مذکور، به تقلید از روزنامه‌های غربی، سردبیر نیز تعیین کرد و کنسول اسبق ایران در بغداد را به این سمت گمارد. در این روزنامه علاوه بر اخبار دولت و دربار، از اوضاع سیاسی و اجتماعی اروپا و آمریکا نیز مطالبی نوشته می‌شد. این نشریه بعدها به نام روزنامه «دولت علیه ایران» تغییر نام داد.

سومین روزنامه که در واقع نخستین رسانه بیگانه‌ای است که در ایران به چاپ رسیده است روزنامه «زاهریراد باهرا» نام داشت که به زبان آسوری به معنای «پرتو خورشید» است و به مدیریت دکتر جودیس گرانت پرکینز^۳ در ارومیه منتشر گردید. (محسنیان راد، ۱۳۷۸، ۹۰۹ و ۹۰۳)

روزنامه (بخش دوم)

اغلب روزنامه‌هایی که در این دوران منتشر شدند دولتی بودند و طبیعی است که مطالب آنها نیز در راستای تحکیم موقعیت حکومت قاجارها بود؛ اما در عین حال، اطلاعات مختصری هم درباره اوضاع و احوال کشورهای جهان، به ویژه پیشرفت‌های اروپاییان در آنها درج می‌شد و در آگاه‌سازی مردم بسیار موثر بود.

تأسیس دایره سانسور در ایران

تغییر تدریجی وضعیت ارتباطی ایران از حالت فردی و گروهی به ارتباطات جمعی و ورود کتاب و روزنامه به عرصه ارتباطات ایران، کیفیت ارتباطات جامعه را تا حدودی پربارتر و حساس‌تر کرده بود. این وضعیت، دولت را مجبور می‌ساخت که نظام تازه ارتباطی را زیر کنترل خود در آورد تا بتواند از ابزارهای نوین، به بهترین شکل، به نفع خود استفاده کند. به همین منظور، «حکومت در سال ۱۲۸۸ هجری قمری، امور مربوط به انتشار روزنامه رسمی و چاپ و تکثیر کتاب و دیگر نشریات را که در چارچوب مسئولیت‌های وزارت نویناد علوم پراکنده بود، در اداره مطبوعات دولتی گرد آورد و *صنیع‌الملک* (اعتمادالسلطنه) را به ریاست آن گمارد». (کهن، ۱۳۶۳).

سال ۱۲۸۸ را می‌توان سال آغاز سانسور رسمی مطبوعات ایران دانست. اختناق فکری و فرهنگی و سلطه رژیم خودکامه قاجار عرصه را بر پاره‌ای از روشنفکران ایرانی که به خصوص در تماس با دنیای غرب بودند، تنگ

کرد. به این ترتیب، شهرهای لندن، پاریس، استانبول، نجف و قاهره میزبان و مرکز فعالیت روشنفکرانی شدند که مهاجرت و خودتبعیدی را بر ماندن و زیستن در آن شرایط ترجیح دادند. به طور کلی، بیست و دو روزنامه حاصل اعتراض روشنفکران و روزنامه‌نگارانی بودند که خارج از مرزهای ایران را برای مبارزه با استبداد برگزیده بودند. قانون، اختر، عروه‌الوثقی، شاهسون، حکمت، ثریا و جبل‌المتین، از جمله مهم‌ترین این روزنامه‌ها هستند. (فرقانی، ۱۳۸۲)

به طور کلی تاریخ مطبوعات ایران را می‌توان به ۵ دوره تقسیم کرد

الف) مطبوعات ایران از آغاز تا مشروطیت

ب) مطبوعات ایران از پیروزی انقلاب مشروطه تا شهریور ۱۳۲۰

ج) مطبوعات ایران از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲

د) مطبوعات ایران از سال ۱۳۳۲ تا پیروزی انقلاب اسلامی

هـ) مطبوعات ایران از پیروزی انقلاب اسلامی تا کنون (فرقانی، ۱۳۸۲)

مطبوعات ایران دورانی بس طولانی از شرایط سخت را پشت سر گذاشته است. با پیروزی انقلاب ایران پیشخوان روزنامه‌ها این حجم از آزادی را به خود ندیده بود. انواع روزنامه‌ها و مجلات با گرایش‌های مختلف مذهبی و سیاسی بدون مجوز منتشر می‌شدند. اما خیلی زود و با سقوط دولت موقت تعداد نشریات که به بیش از ۲۰۰ عنوان رسیده بود به ۶۲ عنوان کاهش پیدا کرد. از اواخر سال ۱۳۶۰ تنها چهار روزنامه در تهران شامل دو روزنامه عصر اطلاعات و کیهان و دو روزنامه صبح جمهوری اسلامی و صبح آزادگان منتشر می‌شدند.

در اواسط سال ۷۶ و با روی کار آمدن دولت محمد خاتمی تعداد نشریات به طور چشمگیری افزایش یافت. چنانکه تعداد روزنامه‌های تهران به بیش از ۳۰ نشریه رسید. در بهار سال ۱۳۷۷ تعداد کل روزنامه‌ها به ۸۵۰ عنوان رسید و تیراژ کل روزنامه‌ها برای اولین بار پس از انقلاب به بیش از دو میلیون نسخه افزایش پیدا کرد.

(مصطفی قوانلو قاجار، روزنامه شرق)

انواع دسته بندی مطبوعات

- ۱- عمومی (برای همه اقشار)، تخصصی (در یک زمینه تخصصی مانند کشاورزی و ...)
- ۲- ترتیب انتشار (روزنامه، هفته نامه، ماهنامه، فصلنامه، سالنامه، گاهنامه و ...)
- ۳- موضوع (ورزشی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ...)
- ۴- روش نگارش مطالب (سبک خبری، تحلیل، پژوهشی یا انتقادی)
- ۵- گستره جغرافیایی (شهر، استانی، منطقه ای، ملی، بین المللی)
- ۶- مخاطبان (از نظر جنسیت، سن، میزان تحصیلات، زبان و ...)
- ۷- نوع نشریه (وضعیت صحافی، مجلد، قطع روزنامه، تک رنگ)

روزنامه در یک نگاه کلی

۱. انتشار روزنامه‌ها از زمان ظهور چاپ توسط گوتنبرگ رونق گرفت
۲. توسعه روزنامه‌ها روندی را طی کرده است که از چاپ اخبار حکومتی روی الواح سنگی و گلی آغاز میشود و تا چاپ بصورت الکترونیکی در حال حاضر ادامه دارد
۳. روزنامه‌های معاصر در تمام انواع و اندازه‌ها چاپ میشوند
۴. وجهه اشتراک تمام روزنامه‌های قدیمی و نوین در پوشش اخبار محلی است. بیشترین فضای روزنامه‌ها به اخبار محلی و منطقه ای اختصاص دارد.
۵. روزنامه‌های بزرگ اخبار ملی و بین المللی را نیز پوشش می دهند.
۶. روزنامه رسمی روزنامه ای است که توسط مقامات یکی از سه قوه مقننه، مجریه و قضائیه یا یکی از

موسسات وابسته به این قوا تامین یا اداره می شود.

۷. پس از سه قوه مقننه، مجریه و قضائیه؛ روزنامه‌ها رکن چهارم دموکراسی قلمداد می شوند.

بخشهای متنوع روزنامه (بخشهای متنوع سازمان روزنامه را نام برده و بطور مختصر معرفی کنید)

هرچقدر روزنامه ای بزرگتر باشد بخشهای پیچیده تری دارد. معمولاً تمام روزنامه‌ها دارای بخشهای زیر هستند:

۱. **بخش بازرگانی:** سفارشات آگهی را از صاحبان مشاغل مختلف دریافت و به همراه نیازمندیهای

عمومی برای چاپ آماده میکند

۲. **بخش تولید:** تایپ و آماده سازی اخبار، تفاسیر، گزارشات و عکسها را برای چاپ به عهده دارد

۳. **بخش بازرگانی عمومی (امور عمومی):** اموری مانند حسابداری، امور پرسنلی، تهیه و تعمیرات

ساختمان و تجهیزات را به عهده دارد

ویژگی‌های مهم روزنامه

۱. وسعت اخبار:

- روزنامه‌ها به دلیل در اختیار داشتن فضای چاپ وسیع (تا دهها برگ در هر شماره) میتوانند صدها خبر را با موضوعات مختلف چاپ کنند. این امکان برای رادیو و تلویزیون وجود ندارد.
- روزنامه‌ها با توجه به زمانی که برای تهیه و انتشار خبر دارند می توانند برای خبرهای مهم تفسیر و اطلاعات تکمیلی تهیه و ارائه کنند.
- برخی روزنامه‌ها تا زمانی که درباره اهمیت یک خبر مطمئن نشوند از برجسته کردن و شاخ و برگ دادن به آن خودداری میکنند (مانند لوموند فرانسه/گاردین انگلیس/نیورک تایمز آمریکا).
- برخی دیگر از روزنامه‌ها در پی جنجال و هیجان بوده و حوادث کم اهمیت را با تیتراهای درشت و عکسهای بزرگ در صفحات اول خود منتشر میکنند که پس از مدتی خوانندگان دقیق و منطقی خود را از دست می دهند.

۲. دوام اخبار

- برخلاف رادیو و تلویزیون، خبر درج شده در روزنامه قابل نگهداری و استناد مکرر می‌باشد.
- در هر ساعت شبانه روز و در هر مکانی میتوان به نسخه روزنامه مراجعه و آنرا مطالعه کرد.
- یک خبر روزنامه را میتوان انتخاب و مطالعه کرد و از مطالعه سایر مطالب خودداری نمود.

۳. تنوع اخبار

- به دلیل فضای چاپ وسیع در روزنامه میتوان اخبار متنوعی درباره موضوعات مختلف چاپ کرد.
- حتی میتوان برای گروههای مختلف مخاطبان (کودکان/بانوان/ اهالی یک محله خاص و...) بخشهای جداگانه ای تنظیم و چاپ کرد .